

L'absència de Tordesillas en una història de Castella

Autor: Ivan Giménez

Data de publicació: 17-04-2015

L'Ivan Giménez s'estranya i treu conclusions molt valuoses del fet que la vila de Tordesillas, tan important per a la història de Castella, no aparegui en un llibre de geografia espanyola del 1548 i reeditat el 1566, i que sí que ho faci en una reedició del 1599

Ens diuen que En Pedro de Medina va néixer probablement a Sevilla cap a l'any 1493 i finà el 1567 a l'edat de 74 anys. És l'autor de l'obra universal *El arte de navegar*, editada a Valladolid l'any 1545. Aquesta obra va circular ràpidament per Europa després de ser traduïda a diversos idiomes. En Medina també va escriure dues obres històriques, les quals no van transcendir tant com les de matèria matemàtica i naval. Amb tot i això, són considerades també de gran valor. En aquets cas, d'un gran valor històric. La primera, a la qual pararem atenció, fou *Las grandezas y cosas memorables de España* (1548). La segona, la *Cronica de los duques de Medina Sidonia* (1561).

En Pedro de Medina, a *Las grandezas y cosas memorables de España*, fa un recull de les ciutats i viles més importants de la Península. Allí hi descriu els orígens i els fets més rellevants de cadascuna. Ara bé, se'n va deixar una: Tordesillas. La intenció del nostre escrit és, precisament, remarcar aquesta estranya absència dins l'obra de la vila val-lisoletana de Tordesillas. Una absència que es posa de manifest tant en una primera edició de 1548, com en una segona de 1566. Una absència molt anòmla, perquè, segons la història oficial, a Tordesillas s'esdevingueren fets transcendents de la història de Castella. I és que, si fem memòria, Tordesillas va ser l'indret on es va signar el 1494 el famós tractat gràcies al qual el món fou dividit entre Castella i Portugal. I no només això, sinó que allí havia tingut lloc, durant el regnat de Joan II de Castella (1406-1454), el també transcendental cop de Tordesillas (1420). Però és que, a més a més, allí hi ocorregueren encara més fets destacables. Nosaltres, però, només en volem remarcar un: el que va introduir per sempre el nom de Tordesillas a la història. És el següent: segons la història oficial, la reina Joana anomenada "la Boja" hi va restar empresonada des de l'any 1509 fins al dia de la seva defunció, ocorreguda el 1555. Hi va viure, doncs, un total de 46 anys. Així doncs, és ben clar que Tordesillas no havia de ser precisament, per a la història oficial, una vila qualsevol.

Hem començat situant l'època en què visqué En Pedro de Medina (1493-1567) per subratllar que fou contemporani de Joana "la Boja". El compendi de Las grandezas y cosas memorables de España es publicà, recordem-ho, l'any 1548. O sigui, quan la reina ja feia 39 anys que era reclosa a la vila val·lisoletana. Ens sorprèn que el senyor de Medina no esmenti Tordesillas, el lloc de captiveri d'una monarca tan important i l'indret on s'esdevingueren el conjunt dels tan transcendents esdeveniments històrics citats i d'altres que no hem mencionat. El senyor de Medina era un testimoni directe de la situació de la reina Joana. Però, per què no en diu res? Però és que, a més a més, com hem dit, a l'edició de 1566 tampoc no hi surt esmentada la població. Amb Joana "la Boja" morta i enterrada, hi trobem a faltar que la vila sigui citada, almenys com a indret on aquesta reina va viure confinada tants anys.

L'any 1595 el catedràtic Diego Pérez de Mesa va fer una nova edició de Las Grandezas y cosas memorables de España. Li havia canviat una mica el títol. La va anomenar La primera y segunda parte de las grandezas y cosas notables de España. També la va corregir i la va engrandir amb nous passatges. En efecte, En Pérez de Mesa, a l'apartat de les descripcions de les ciutats del regne de Castella i Lleó, afegeix dotze capítols respecte a l'original d'En Pedro de Medina. I entre aquests capítols nous sí que en trobem un de dedicat a Tordesillas. Per fi la vila castellana ocupava el lloc preminent que li pertoca a la història. Tot fa pensar que, l'oblit d'En Medina, calia que algú el corregís com pertocava.

A la seva descripció, doncs, En Pérez de Mesa sí que ens explica l'origen de Tordesillas. Ens informa, així mateix, d'altres aspectes: l'etimologia del nom, de la fertilitat de les seves terres... A més, fa referència a un únic fet històric, que no és cap dels anteriors: la revolució de las Comunidades de l'any 1520. Per tant, no fa cap mena d'esment dels altres que hem citat unes línies més amunt. I, sorprenentment, tampoc no diu res de l'empresonament de la reina. Transcrivim diferents fragments del text on parla de la revolta comunera:

"El año mil y quinientos y veynte, siendo Rey de España y Emperador de Alemania el invictísimo Cesar Carlos Quinto, padre del Rey don Philippe segundo nro Señor, y estando el mismo Emperador ocupado en Alemania, se levantaron con poca consideracion, y tomaron armas contra su Rey, y Señor algunos pueblos de Castilla [que] llaman en España, a este leuantamiento y guerra, comunidades. El origen dellas dizen que fue aver sido quitado un regimiento a don Fernando de Avalos para dallo a un extranjero, [siendo] don Fernando desdeñado. Desto començo a tratar con sus parientes: como hazer vengança desta injuria, para el qual efecto hallo presto muchos muy conformes a su voluntad. También dizen que ayudo a esta la demasiada cudicia y avaricia de Mosiur de Cheures, que, ?iendo muy fauorecido del Emperador, sacaua mucha moneda de España y mediante su auctoridad se dauan muchos oficios a extranjeros. Determinados los comuneros, començaron a apellidar libertad y, juntando con gran presteça vn exercito de gente de a pie y de a caballo, dieron con tanta breuedad en Valladolid, que sin hallar resistencia prendieron a la Reyna Doña Juana, y a los del Consejo, y pusieronlos en esta villa de Tordesillas".

Com pot ser que l'any 1520 l'exèrcit dels comuneros entrés a la ciutat de Valladolid i prenguéssin la reina Joana i els del seu Consell si la reina, segons el relat historiogràfic més repetit, ja era presonera a Tordesillas des de l'any 1509? Aquesta dada no és l'única que contradiu la versió oficial sobre el tancament de Joana. L'autor acabarà els fets referents a la reina d'aquesta manera:

"Y, llegando a esta villa de Tordesillas, donde estaban hechos fuertes los comuneros, la cercaron, y despues a cinco dias de Diziembre la batieron, durando la bateria cinco horas. Diose luego el assalto, que fue muy rezio, haziendo los de dentro gran resistencia. Pero al fin la villa fue tomada por fuerça de armas en la qual murieron gran numero de los rebeldes, y fue puesta en libertad la Reyna Doña Juana".

Així, doncs, ¿Joana estava en llibertat a Valladolid el 1520? I si disposava d'un Consell reial —que també és capturat pels revoltats—, vol dir això que exercia tasques de govern? A continuació, en el mateix 1520, esclafat l'exèrcit rebel, veiem que la reina és posada en llibertat. Com es pot comprovar de tot plegat, som davant d'un xoc frontal entre la versió clàssica del relat sobre la Reina Joana i la versió sobre ella que podem extreure d'aquest llibre. D'una banda, el relat d'una Joana reclosa —pel seu pare— a Tordesillas des del 1509 fins al 1555, any de la seva mort, i, per l'altra, el relat del doctor Pérez de Mesa, segons el qual Joana és capturada a Valladolid i duta circumstancialment a Tordesillas pels insurgents, d'on serà alliberada al cap de poc per les tropes reials.

En definitiva, d'una banda ens crida l'atenció que En Pedro de Medina, contemporani, com hem dit, de la reina Joana, no citi a la seva obra aquesta vila ni com a indret remarcable que va ser per a la història de Castella, ni com a residència de la famosa reina "boja", i, de l'altra, que, en canvi, a la fi del segle XVI, En Pérez de Mesa, quan amplia i corregeix l'obra d'En Medina, sí que citi i incorpori Tordesillas a l'obra i ens narri el captiveri de Joana no pas per la seva condició de "boja", sinó com un fet purament circumstancial de la revolta de les Comunitats.

Acabem. L'obra d'En Medina no és l'única obra on es deixa de banda i no es fa cap esment de la hipotètica

importància històrica de Tordesillas i on s'amaga qualsevulla referència al presumpte captiveri de Joana. Tot plegat, ens fa dubtar de si és veritat que la reina Joana va patir realment alguna mena de trastorn emocional o mental, com pretén la història —un trastorn que fos la causa del seu empresonament—. En el cas que finalment es demostrés que va ser així, no podem deixar de preguntar-nos si aquest captiveri tingué lloc, en realitat, a la vila castellana de Tordesillas.

Ivan Gimenez

BIBLIOGRAFIA

REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA ESPAÑOLA, Colección de documentos inéditos para la historia de España, Volumen 39, Madrid, 1861, p. 5 fins p.15

DON ELEUTERIO FERNÁNDEZ TORRES, Historia de Tordesillas, Imp. y Lib. De Andrés Martínez Sánchez, segona edició, Valladolid, 1914, Cap. XVI, p. 124.

PEDRO DE MEDINA, Libro de grandezas y cosas memorables de España, Sevilla, 1548, foli LXXIX. Hi observem l'absència de Tordesillas al llarg de les descripcions de les principals ciutats de Castella i Lleó.

DIEGO PÉREZ DE MESA, Primera y segunda parte de las Grandezas y cosas notables de España, Alcalá de Henares, 1595, Cap. CXVI, p. 254.